

UNIWERSYTET WARSZAWSKI
WYDZIAŁ PRAWA I ADMINISTRACJI
INSTYTUT NAUK PRAWNO-ADMINISTRACYJNYCH
ZAKŁAD PRAW CZŁOWIEKA

ADAM PŁOSZKA

**PUBLICZNOPRAWNY STATUS JEDNOSTKI
SKRAJNIE UBOGIEJ**

AUTOREFERAT PRACY DOKTORSKIEJ NAPISANEJ POD KIERUNKIEM
DR HAB. MIROŚŁAWA WYRZYKOWSKIEGO PROF. UW

WARSZAWA 2017

1. Temat i uzasadnienie wyboru tematu pracy doktorskiej

Ubóstwo, a także skrajne ubóstwo, towarzyszy ludzkości od setek lat. Pomimo licznych wysiłków na rzecz jego ograniczenia, podejmowanych tak na forum międzynarodowym jak i przez poszczególne państwa, w 2016 r. na świecie w skrajnym ubóstwie żyło 767 milionów ludzi czyli blisko 10,7% populacji światowej, zaś w Polsce liczba ta wynosiła 2,4 miliona ludzi.

Ubóstwu towarzyszą naruszenia praw człowieka. W wyniku obserwacji życia tysięcy ludzi mieszkających w podparyskim slumsie, Józef Wrzesiński stwierdził, że „nędza [rozumiana jako synonim skrajnego ubóstwa – przyp. A.P.] jest krzyżącą niesprawiedliwością i całkowitym pogwałceniem praw ludzkich, ponieważ dotyka ona człowieka, naruszając nie jedno z wielu praw, ale całość jego praw. Dla kogoś kto jest analfabeta, kto nie ma wykształcenia, a ponadto pozbawiony jest dostępu do informacji, (...) wolność polityczna we współczesnym świecie pozostaje martwą literą”.

Prawnicza literatura przedmiotu, w przeciwieństwie do literatury socjologicznej, politologicznej, ekonomicznej, historycznej, porusza problematykę ubóstwa, a także jego prawnoczwolniczych aspektów, jedynie w sposób fragmentaryczny. Okoliczność ta stanowiła jeden z powodów podjęcia badań nad relacją między ubóstwem a prawami człowieka. W badaniach, których uwieńczenie stanowi prezentowana rozprawa, istotne znaczenie odegrały źródła obcojęzyczne, głównie publikowane w języku angielskim.

Na wybór tematu rozprawy wpływ miały także indywidualne spotkania autora z osobami doświadczającymi ubóstwa. Stanowiły one źródło refleksji na temat tego, jak prawo, w szczególności prawo praw człowieka, kształtuje status jednostki skrajnie ubogiej oraz w jaki sposób może ono przyczynić się do przeciwdziałania skrajnemu ubóstwu.

Uzasadniając sformułowanie tematu niniejszej rozprawy w pierwszej kolejności stwierdzić należy, że akty prawne stanowiące przedmiot szczegółowej analizy w niniejszej pracy należą do gałęzi prawa publicznego, co pozwala na posłużenie się w tytule niniejszej rozprawy przymiotnikiem „publicznoprawny”. Taki sposób sformułowania tematu pracy pozwolił na pozostawienie poza zakresem rozważań kwestii dotyczące prywatnoprawnych regulacji związanych ze skrajnym ubóstwem.

Pojęcie „statusu” - dla potrzeb niniejszej pracy - jest rozumiane jako określenie relacji jednostki do państwa, którą kształtują przepisy prawa tak materialnego, jak i proceduralnego, a także orzecznictwo sądów i organów międzynarodowej ochrony praw człowieka. Z określenia statusu jednostki skrajnie ubogiej wynika możliwość ustalenia obowiązków władzy publicznej względem jednostki, a pośrednio także względem problemu skrajnego ubóstwa. Obowiązki te będą miały charakter zarówno pozytywny (oznaczający konieczność podjęcia określonych działań),

jak i negatywny (oznaczający konieczność powstrzymywania się przed ingerencją państwa w życie jednostki).

Użyte w tytule niniejszej pracy pojęcie „skrajnego ubóstwa” oznacza z kolei sytuację, w której jednostka dysponuje środkami materialnymi na takim poziomie, który nie pozwala jej na zaspokojenie minimalnych potrzeb życiowych (odnoszących się do wyżywienia, schronienia, higieny czy opieki zdrowotnej).

2. Cele badawcze rozprawy

Sformułowane wyżej pytania: jak prawo, w szczególności prawo praw człowieka, kształtuje status jednostki skrajnie ubogiej oraz w jaki sposób może ono przyczynić się do przeciwdziałania skrajnemu ubóstwu, stanowiły jednocześnie główny problem badawczy, a uzyskanie odpowiedzi na nie – cel badawczy dysertacji. Towarzyszyły im bardziej szczegółowe pytania (cele badawcze), o to:

- 1) czym jest ubóstwo i skrajne ubóstwo?;
- 2) jak prawo międzynarodowe praw człowieka (w tym także prawo Unii Europejskiej) ujmuje relację pomiędzy ubóstwem a prawami człowieka?;
- 3) jak prawo konstytucyjne, w szczególności Konstytucja RP określa status jednostki skrajnie ubogiej?;
- 4) jak wygląda realizacja konstytucyjnego oraz międzynarodowego standardu ochrony praw człowieka skrajnie ubogiego?

Tak sformułowane cele badawcze pozwoliły pozostawienie poza zakresem prowadzonych badań zjawiska ubóstwa dobrowolnego.

3. Teza rozprawy

Tezę rozprawy stanowi stwierdzenie, że z jednej strony skrajne ubóstwo negatywnie wpływa na możliwość korzystania z praw człowieka, zaś z drugiej strony prawa człowieka mogą przyczynić się do ograniczenia skali skrajnego ubóstwa, a w konsekwencji umożliwić korzystanie przez jednostki skrajnie ubogie ze wszystkich praw człowieka.

4. Metodyka rozprawy

W przeprowadzonych badaniach, zastosowano kilka metod badawczych charakterystycznych dla prawnoznawstwa. Pierwszą z nich była metoda prawnodogmatyczna. Została ona

zastosowana dla analizy przepisów prawa rangi konstytucyjnej oraz aktów prawa międzynarodowego publicznego, stanowiąc punkt wyjścia dla rekonstrukcji konstytucyjnego i międzynarodowego standardu ochrony praw człowieka skrajnie ubogiego, a później dla określenia deficytów regulacji ustawowej oraz podustawowej. Metoda ta została także zastosowana dla potrzeb analizy praktyki stosowania przepisów kształtujących status jednostki skrajnie ubogiej, w szczególności orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a także Europejskiego Komitetu Praw Społecznych. Sięgnięcie do drugiej metody – historycznej służyło ustaleniu kontekstu historycznego relacji państwa do zagadnienia ubóstwa, a także obecności tej tematyki w polskim prawie konstytucyjnym oraz prawie międzynarodowym publicznym praw człowieka. Wreszcie trzecia metoda – komparatystyczna – zastosowana została do fragmentarycznego zbadania elementów kształtujących status jednostki skrajnie ubogiej w innych systemach prawnych.

5. Konstrukcja pracy

Struktura pracy, podporządkowana wskazanym wyżej celom badawczym, składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy rozdział poświęcony został odpowiedzi na pytania: o istotę zjawiska jakim jest ubóstwo jednostki, jego przyczyn, towarzyszących mu historycznie postaw społecznych oraz odpowiedzi na pytanie o adekwatną reakcję na istotę i skalę ubóstwa. Scharakteryzowane zostały ustalenia przedstawicieli nauk społecznych (z wyłączeniem prawnych) w zakresie definiowania kluczowych pojęć odnoszących się do ubóstwa, w tym w szczególności pojęcia skrajnego ubóstwa. Poza wskazaniem różnych sposobów definiowania ubóstwa oraz jego pomiaru i badania, dokonano charakterystyki skrajnego ubóstwa w Polsce oraz towarzyszących mu postaw społecznych.

Drugi rozdział zawiera analizę związków między skrajnym ubóstwem a prawami człowieka. Ideę przewodnią dla tych rozważań stanowi proces jurydyzacji wolności od niedostatku, sformułowanej w przemówieniu prezydenta USA Franklina Delano Roosevelta w 1941 r. Przedmiotem analizy uczynione zostały różne koncepcje ujęcia związków praw człowieka i skrajnego ubóstwa, które stworzyły podstawę dla wykorzystania konstrukcji praw człowieka do działań zmierzających do redukcji ubóstwa (*human rights based approach to poverty reduction*). Ten sposób ograniczenia ubóstwa jest rozwijany na płaszczyźnie uniwersalnej przez Organizację Narodów Zjednoczonych, czego przejawem jest przyjęcie przez Radę Praw Człowieka ONZ – Wytycznych ONZ w sprawie Skrajnego Ubóstwa i Praw Człowieka. Analiza rozwiązań normatywnych została osadzona w szerszej perspektywie, uwzględniającej deklaracje o charakterze politycznym, które stworzyły grunt dla rozwiązań prawnych. Przedmiotem

rozważań uczyniono także sposób realizacji przez społeczność międzynarodową przyjętego na płaszczyźnie politycznej i prawnej obowiązku przeciwdziałania ubóstwu.

W rozdziale trzecim zostały podjęte rozważania na temat prawnej konstrukcji obowiązku przeciwdziałania skrajnemu ubóstwu, rekonstruowanego w oparciu o europejską koncepcję prawa człowieka. Analizie został poddany dorobek normatywny wypracowany w ramach najważniejszych europejskich organizacji – Rady Europy i Unii Europejskiej. Podjęto próbę określenia różnicy między europejską perspektywą skrajnego ubóstwa a perspektywą uniwersalną, a także ustalenia możliwości określenia jednolitego, europejskiego standardu praw człowieka skrajnie ubogiego.

Analiza systemu uniwersalnego ochrony praw człowieka oraz systemów normatywnych Rady Europy i Unii Europejskiej, znajduje uzasadnienie w dwóch okolicznościach. Po pierwsze, wskazane systemy kształtują porządek prawny w Polsce. Po drugie, w przeciwieństwie do pozostałych regionalnych systemów praw człowieka, ubóstwo w powyższych dwóch zostało *expressis verbis* ujęte w ramy praw człowieka.

Czwarty rozdział został poświęcony rozważaniom na temat konstytucyjnego ujęcia istoty skrajnego ubóstwa. Analizie poddano te normy Konstytucji RP, kształtujące status jednostki skrajnie ubogiej, które stanowią podstawę rekonstrukcji konstytucyjnego obowiązku przeciwdziałania skrajnemu ubóstwu. Rozważania dotyczące konstytucyjnej regulacji skrajnego ubóstwa zostały uzupełnione o elementy prawnoporównawcze.

W piątym rozdziale analizie poddane zostały regulacje rangi ustawowej i podustawowej pod kątem zidentyfikowania deficytów w zakresie realizacji standardu ochrony praw człowieka skrajnie ubogiego określonego przez Konstytucję RP oraz wiążące Polskę prawo międzynarodowe publiczne praw człowieka. W szczególności skoncentrowano się na tych regulacjach, które gwarantują jednostce zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych.

Zakończenie, zawiera podsumowanie najważniejszych ustaleń pracy.

6. Wnioski

Analiza wskazanych wyżej zagadnień pozwoliła na sformułowanie następujących wniosków.

Zjawisko ubóstwa oraz jego skrajnej postaci określanej przez historyków jako nędza, jest elementem stale występującym w historii państw i społeczeństw. Zarazem na przestrzeni wieków w kulturze europejskiej zmianie ulegała społeczna percepcja ubóstwa, które początkowo postrzegane było pozytywnie, a wsparcie osób ubogich było przejawem miłosierdzia ułatwiającego zamożnym osiągnięcie zbawienia, by później zostać jednoznacznie ocenione jako

zjawisko negatywne czemu towarzyszyło przyjmowanie regulacji pozwalających na zamykanie osób ubogich w więzieniach.

Rozważania nad przyczynami ubóstwa i koncepcje walki z nimi znajdują swoje silne uwarunkowanie w przyjętych założeniach co do natury człowieka oraz społeczeństwa. Przedstawiciele reprezentujący myśl liberalną upatrują przyczyn ubóstwa w indywidualnych cechach charakteru jednostek, w związku z czym walka z tym zjawiskiem w ich ocenie powinna ograniczać się do postulatu likwidacji skrajnego ubóstwa, bowiem sam fakt jego występowania stanowi odzwierciedlenie różnic w produktywności, w które państwo nie powinno ingerować. Przedstawiciele myśli lewicowej przyczyn ubóstwa upatrują w strukturalnych uwarunkowaniach, co skutkuje położeniem nacisku na problem ubóstwa relatywnego, będącego skutkiem niesprawiedliwego systemu gospodarczego. Niezgadzając się z nierównościami w dystrybucji dochodu, postulują aby sięgnąć dla przeciwdziałania temu zjawisku po narzędzia służące redystrybucji dochodu.

W naukach społecznych nie wypracowano dotychczas jednego, powszechnego sposobu definiowania ubóstwa oraz jego pomiaru. Uzasadnione jest przypisanie szczególnego znaczenia koncepcji definiującej ubóstwo w oparciu o dochody osiągane przez jednostkę. Odwołując się do tej koncepcji, a właściwie jednej z jej odmian (tzw. absolutnej), ubóstwo można zdefiniować jako stan, w którym osoby (względnie gospodarstwa domowe) nie zaspokajają podstawowych potrzeb materialnych, lub bytowo – konsumpcyjnych na minimalnym wyznaczonym w sposób obiektywny poziomie (w Polsce przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych). Zastosowanie tej koncepcji pozwala na wyznaczenie granicy ubóstwa skrajnego, tj. takiego poziomu dochodów, poza którym niemożliwe jest zaspokojenie podstawowych potrzeb jednostki, prowadząc do zagrożenia rozwoju psychofizycznego człowieka, a w sytuacjach ekstremalnych do zagrożenia życia. Granicę tę określa się także za pomocą terminu „minimum egzystencji”. W 2015 r. – w odniesieniu do gospodarstwa pracowniczego jednoosobowego – minimum egzystencji zostało określone na poziomie 545,76 zł, zaś dla samotnego emeryta – 518 zł. Dla rodziny statystycznie najbardziej typowej (gospodarstwo prowadzone przez dwoje rodziców z dwojgiem dzieci na utrzymaniu) minimum oszacowane zostało na kwotę 464 zł na osobę. Dla pozostałych typów gospodarstw kwoty te były nieznacznie niższe. Dane Głównego Urzędu Statystycznego pokazują, że w Polsce w skrajnym ubóstwie żyje blisko 2,4 mln ludzi, a więc blisko 6,5% gospodarstw domowych.

Z badań nad przyczynami ubóstwa wynika, że zjawisko to w Polsce po 1989 r. najsilniej warunkowane było przez czynniki o charakterze strukturalnym, niezawinionym przez ubogic osoby, zewnętrzne wobec nich. Ubóstwo skrajne jest przy tym ściśle powiązane z bezrobociem

(zwłaszcza przy niskim poziomie wykształcenia głowy gospodarstwa domowego), wielodzietnością, niepełnosprawnością oraz faktem zamieszkiwania na wsi i w małych ośrodkach miejskich. Z ustaleń dokonanych w ramach „Diagnozy Społecznej 2015” wynika przy tym jednoznacznie, że skrajne ubóstwo nie musi mieć charakteru trwałego – możliwa jest poprawa sytuacji osób żyjących w skrajnym ubóstwie.

Wraz z zakończeniem zimnej wojny w wymiarze uniwersalnym, na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych przyjęte zostały liczne deklaracje, w tym Deklaracja Kopenhaska, Milenijna i ostatnio – Agenda 2030, zawierająca Zrównoważone Cele Rozwoju, które walkę ze skrajnym ubóstwem, wpisany w szerszy kontekst działań na rzecz globalnego wzrostu gospodarczego, uczyniły jednym z priorytetów zarówno poszczególnych państw, jak i społeczności międzynarodowej.

W wymiarze praktycznym działania na rzecz ograniczenia ubóstwa mają ograniczoną skuteczność. Na całym świecie blisko miliard ludzi doświadcza skrajnego ubóstwa, a jednocześnie państwa Globalnej Północy, w których skala skrajnego ubóstwa jest nieporównywalnie niższa niż w krajach Globalnego Południa, nie realizują należycie obowiązku współpracy rozwojowej wynikającego z Karty Narodów Zjednoczonych oraz innych instrumentów prawa międzynarodowego praw człowieka. Państwa Globalnej Północy nie osiągnęły dotychczas zadeklarowanego udziału wydatków na oficjalną pomoc rozwojową w produkcie krajowym brutto na poziomie 0,7%.

Skrajne ubóstwo wiąże się z naruszeniami praw człowieka, czego potwierdzeniem są także liczne świadectwa osób doświadczających skrajnego ubóstwa przedstawiane w toku prac nad dokumentami, deklaracjami i aktami prawnymi. Zarazem uzasadnione jest przekonanie o użyteczności wykorzystywania praw człowieka dla przeciwdziałania ubóstwu, w celu uzupełnienia dotychczasowych strategii przeciwdziałania skrajnemu ubóstwu. Przekonanie o skuteczności praw człowieka dla zwalczania problemu ubóstwa wynika z faktu, że rodzą one obowiązek ich przestrzegania po stronie władzy publicznej. Wypracowano różne koncepcje ujęcia związków między ubóstwem a prawami człowieka, stanowiące podstawę dla przyjmowania konkretnych rozwiązań normatywnych, takich jak Wytyczne ONZ w sprawie skrajnego ubóstwa i praw człowieka, dostrzegania potencjału w już istniejących, w szczególności w prawie do odpowiednich warunków życiowych czy szerzej – w Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturowych.

Podstawy normatywne dla prawnoczułoczej perspektywy skrajnego ubóstwa można także dostrzec w regionalnym (europejskim) wymiarze. Nieuprawnionym byłoby jednak mówienie

o jednolitym europejskim standardzie przeciwdziałania i zwalczania ubóstwa w oparciu o prawa człowieka, gdyż koncepcja Rady Europy różni się od koncepcji Unii Europejskiej.

Państwa członkowskie Rady Europy w działaniach zmierzających do zapewnienia pełnego korzystania z praw człowieka przez jednostki żyjące w skrajnym ubóstwie powinny kierować się standardami wynikającymi z aktów o charakterze *soft law*, jak i z wiążących instrumentów prawnych. Zasadnicze znaczenie, z uwagi na pozycję zajmowaną w krajowych porządkach prawnych, ma orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Europejska Konwencja Praw Człowieka wprawdzie nie gwarantuje wolności od ubóstwa, ale szereg praw w niej zawartych w sposób bezpośredni i pośredni wpływa na kształtowanie statusu jednostki doświadczającej ubóstwa. Zarazem prawo do ochrony przed ubóstwem (ujmowane łącznie z wykluczeniem społecznym), a także prawo do mieszkania zostały *expressis verbis* zagwarantowane w tekście Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej. Skuteczność tego instrumentu jest jednakże ograniczona, także ze względu na zachowawcze orzecznictwo stojące na straży jej przestrzegania Europejskiego Komitetu Praw Społecznych.

Prawnoczłowiecza perspektywa ubóstwa w UE zależna jest od tego, czy odnosi się ona do stosunków zewnętrznych Unii, czy do relacji między nią a państwami członkowskimi. W stosunkach wewnętrznych przeciwdziałanie ubóstwu powiązane zostało z zagwarantowanym w Karcie Praw Podstawowych UE prawem do pomocy społecznej i mieszkaniowej. Zarazem skuteczność tego prawa jest determinowana przez jego normatywne ujęcie jako zasady, a nie prawa podmiotowego. W stosunkach zewnętrznych UE przyjęła natomiast zobowiązanie zwalczania ubóstwa w oparciu o m.in. zasady powszechności i niepodzielności praw człowieka i podstawowych wolności, poszanowania godności ludzkiej oraz zasad równości i solidarności na świecie.

Reasumując, w europejskiej przestrzeni prawnej prawnoczłowiecze podstawy normatywne dla przeciwdziałania skrajnemu ubóstwu można odnaleźć:

- 1) w samodzielnym prawie do ochrony przed ubóstwem (art. 30 ZEKS),
- 2) w funkcjonalnie związanym ze zwalczaniem ubóstwa prawem do pomocy społecznej i mieszkaniowej (art. 34 ust. 3 KPP UE, art. 13 EKS),
- 3) ogólnie w prawach człowieka (art. 21 TUE, odpowiednie przepisy EKPC, pośrednio EKS).

Konstytucyjny standard ochrony praw jednostek żyjących w skrajnym ubóstwie opiera się na trzech filarach. Pierwszy to szeroki katalog praw społecznych, w ramach którego mieszczą się podstawowe prawa socjalne zabezpieczające materialny byt jednostki, w szczególności prawo do zabezpieczenia społecznego, ochrony zdrowia, prawa do mieszkania (schronienia) czy pomocy

rodzinie znajdującej się w trudnej sytuacji materialnej. Drugi tworzą gwarancje wywodzone z praw I generacji oraz zasad ustroju państwa, przede wszystkim z zasad ochrony godności jednostki oraz sprawiedliwości społecznej. Trzeci filar tworzą wiążące Polskę umowy z zakresu międzynarodowej ochrony praw człowieka.

Wydawałoby się, że priorytetowe znaczenie należałoby przypisać pierwszemu z filarów. Na gruncie polskiej ustawy zasadniczej jest jednak inaczej. Jest to widoczne w kilku płaszczyznach. Po pierwsze, konstytucja znacznie ogranicza możliwość kwestionowania naruszeń praw socjalnych na drodze sądowej. Po drugie, zainicjowanie postępowania przed TK przez jednostkę skrajnie ubogą jest wysoce utrudnione z uwagi na wymogi formalne związane z wniesieniem skargi konstytucyjnej. Po trzecie, zakres podmiotowy części z podstawowych praw socjalnych został ograniczony do osób posiadających obywatelstwo polskie. Po czwarte, ograniczeniom konstrukcyjnym praw socjalnych towarzyszy przekonanie o niższym statusie praw socjalnych.

Pomimo tych ograniczeń, TK podejmuje próby efektywnego zagwarantowania jednostce skrajnie ubogiej praw socjalnych, odwołując się do koncepcji istoty praw, promowanej na forum międzynarodowym przez Komitet Praw Gospodarczych Socjalnych i Kulturalnych. Samo odwołanie się do istoty praw w praktyce należy jednak uznać za niewystarczające dla zapewnienia ochrony jednostki przed ubóstwem.

Potwierdzenia w orzecznictwie TK oczekuje uznanie znaczenia praw socjalnych dla zabezpieczenia bytu jednostki oraz skutecznej możliwości korzystania przez skrajnie ubogich z praw I generacji. Dostrzeżenie tego związku stanowić powinno podstawę dla akceptacji różnych koncepcji oceny naruszeń praw socjalnych, w szczególności koncepcji oceny rozumności ograniczeń praw socjalnych, stosowanej z powodzeniem np. przez Sąd Konstytucyjny RPA.

Większe znaczenie należy przypisać drugiemu ze wskazanych filarów, w ramach którego TK skutecznie zapewnił ochronę skrajnie ubogich w oparciu o koncepcję minimum egzystencji. Przeszkodą dla dalszego rozwoju orzecznictwa w tym kierunku są zarzuty nadmiernej aktywności sędziowskiej, i naruszenia zasady podziału władzy, jako że rolą parlamentu, a nie sądów, jest podejmowanie konkretnych rozstrzygnięć w obszarze polityki społecznej państwa. Argument ten jest podnoszony w sytuacji, gdy sąd definiuje treść danego prawa, rzadziej zaś, gdy sąd dokonuje jedynie oceny kwestii proceduralnej realizacji danego prawa. W tym kontekście warto podkreślić, że Federalny Trybunał Konstytucyjny Republiki Federalnej Niemiec, oceniając naruszenia wywiedzonego z konstytucji niemieckiej prawa do minimum egzystencji odpowiadającego godności człowieka, wypracował kryteria oceny proceduralnej zgodności ustawodawstwa z tym prawem. Natomiast argument aktywizmu sędziowskiego można konfrontować z rolą sądu

konstytucyjnego dokonywania oceny zgodności danych norm z poszczególnymi wartościami konstytucyjnymi.

Nie zmienia to jednak faktu, że TK w bardzo ograniczonym zakresie korzysta z możliwości określania treści tradycyjnych praw I generacji w sposób, mogący służyć zapewnieniu przestrzegania praw II generacji. A przecież judykatura Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej oraz Sądu Najwyższego Indii wykazuje, że w prawie do równości i prawie do życia mogą mieścić się treści mające fundamentalne znaczenie dla ochrony praw jednostki skrajnie ubogiej.

Gwarancje wywodzone z praw I generacji oraz zasad ustroju państwa odnoszą się także do osób nieposiadających obywatelstwa polskiego bowiem ochrona wynikająca z praw osobistych nie jest, co do zasady, różnicowana w zależności od posiadanego obywatelstwa. Zbieżna koncepcja zakresu podmiotowego prawa do minimum egzystencji, potwierdzona została w orzecznictwie Sądu Najwyższego Konfederacji Szwajcarskiej oraz Federalnego Trybunału Konstytucyjnego Republiki Federalnej Niemiec.

Dokonana w ostatnim rozdziale pracy analiza regulacji rangi ustawowej i podustawowej pod kątem zidentyfikowania deficytów w zakresie realizacji standardu ochrony praw człowieka skrajnie ubogiego określonego przez Konstytucję RP oraz wiążące Polskę prawo międzynarodowe publiczne praw człowieka, skoncentrowana została na ocenie sposobu sposobie zagwarantowania jednostce możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych przez władze publiczne.

Analiza prowadzi do wniosku, że ustawowa realizacja prawa do odpowiednich warunków życia czy też prawa do mieszkania, prawa do pomocy społecznej, ochrony zdrowia oraz prawa do sądu, w wielu aspektach nie odpowiada oczekiwaniom wyrażonym w standardzie praw człowieka skrajnie ubogiego. Wskazane w pracy deficyty dotyczą przede wszystkim istoty analizowanych praw. W tym kontekście coraz bardziej aktualna jest refleksja o odpowiedzialności państwa z punktu widzenia obowiązku ochrony życia, a także gwarancji wolności od niehumanitarnego traktowania.

Należy zarazem podkreślić, że szereg rozwiązań normatywnych pozostaje w zgodzie ze standardem praw człowieka. Przykładowo – uchwalenie ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, która według przewidywań ekonomistów Banku Światowego ma doprowadzić do zmniejszenia się skali ubóstwa skrajnego w Polsce z 7.4 punktu procentowego do 3.9 punktu procentowego, co oznacza znaczący (o ok. 40 %) spadek populacji skrajnie ubogich.